

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА
ІНСТИТУТ ПРИРОДНИЧИХ НАУК**

Кафедра агрохімії і ґрунтознавства

ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ

З ПРЕМЕТУ ФІТОПАТОЛОГІЯ

ДЛЯ СТУДЕНТІВ

ОСВІТНЬО - КВАЛІФІКАЦІЙНОГО РІВНЯ

6.130100 "Бакалавр"

7.130101 "Магістр"

з напрямку 1301 "Агрономія"

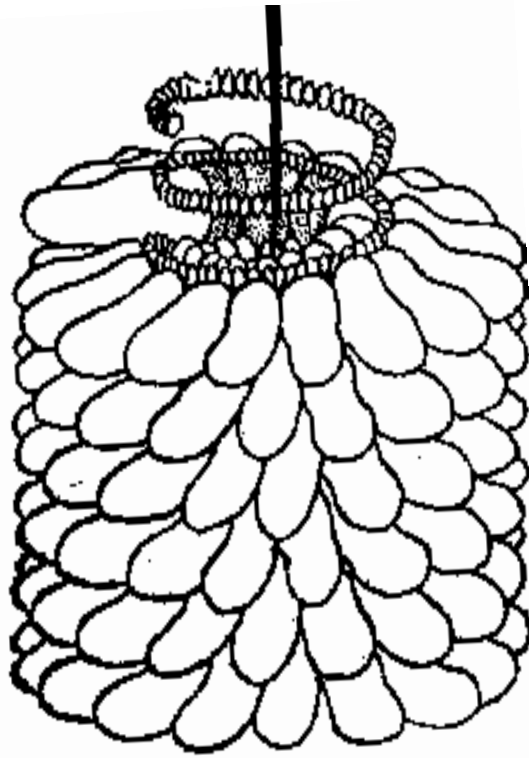
Івано-Франківськ 2011

Ілюстративний матеріал підготував: канд. с.г. наук Дмитрик П.М.

Затверджено на засіданні кафедри агрохімії і ґрунтознавства Інституту природничих наук Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника.

Протокол № 2 від "12" _жовтня 2011 року.

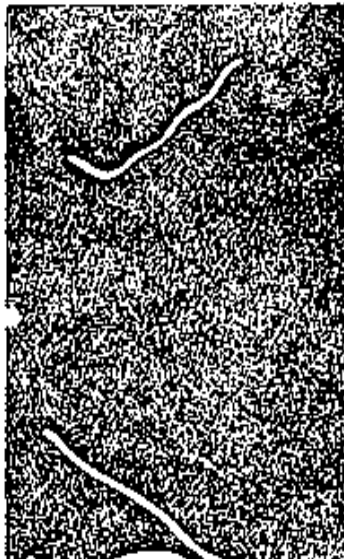
Дмитрик П.М. Фітопатологія: ілюстративний матеріал з предмету фітопатологія для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня 6.130100 «Бакалавр», з напрямку 1301 «Агрономія» / П.М. Дмитрик // ПНУ ім. Василя Стефаника. — Івано-Франківськ, 2011. – 22 с.

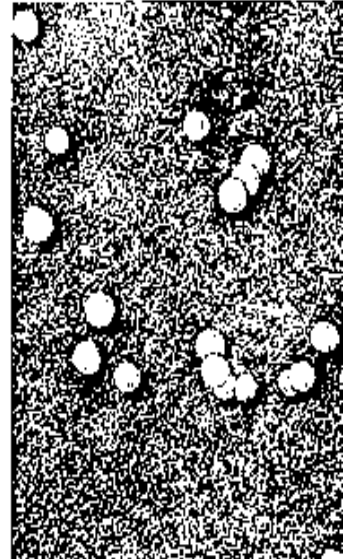
**Схема структури вірусу тютюнової мозаїки
(нитка РНК оточена молекулами білку)**

1

2

3

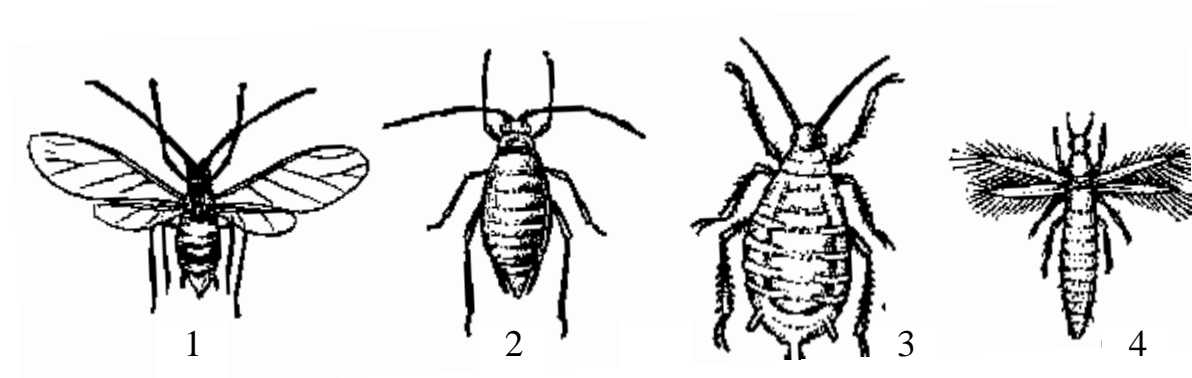
Форми віріонів фітопатогенних вірусів:

1 – палочковидні частинки вірусу тютюнової мозаїки; 2 – нитковидні частинки вірусу мозаїки цибулі; 3 – сферичні частинки вірусу бронзовості томату.

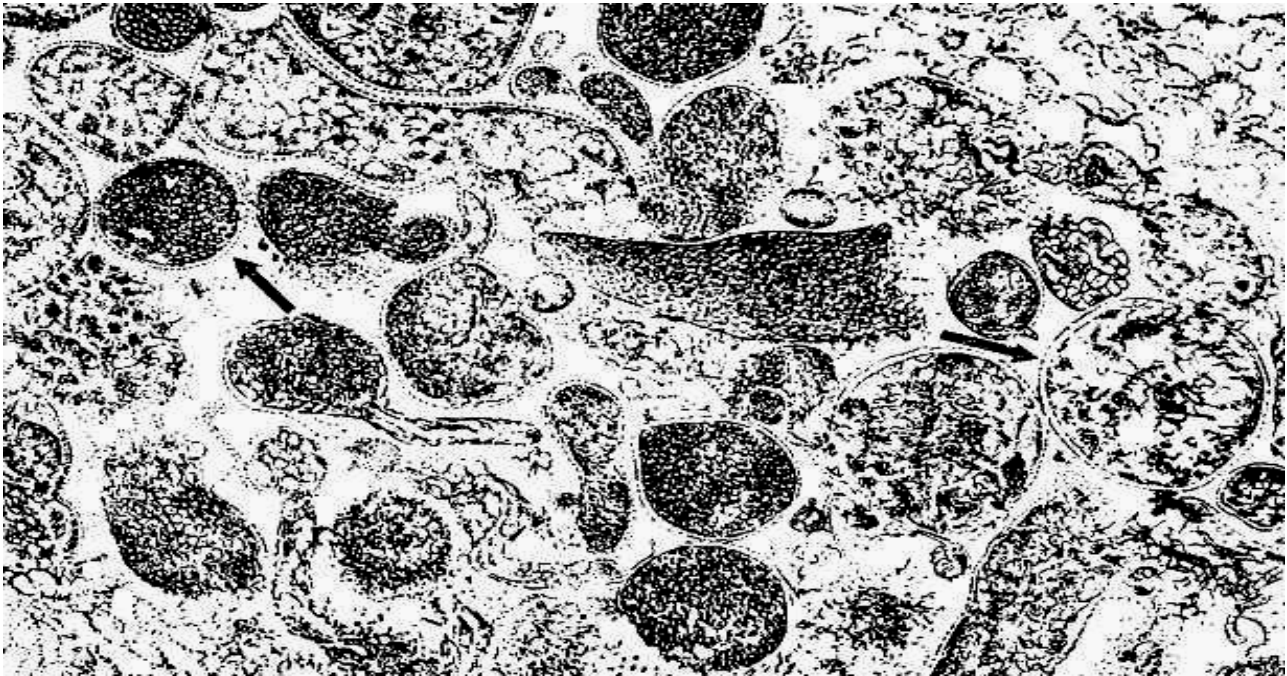
Симптоми вірусних хвороб рослин:

- 1 – листок малини, уражений вірусом кільцевої плямистості;
 2 – нитковидність листя томату, викликана вірусом тютюнової мозаїки (ВТМ); 3 – зморшкувата мозаїка картоплі.

Комахи - переносники вірусів:

- 1, 2 – персикова попелиця (*Myzodes persicae*) – крилата та безкрила особини; 3 – бобова (бурякова) попелиця (*Aphis fabae*);
 4 – тютюновий трипс (*Trips tabaci*).

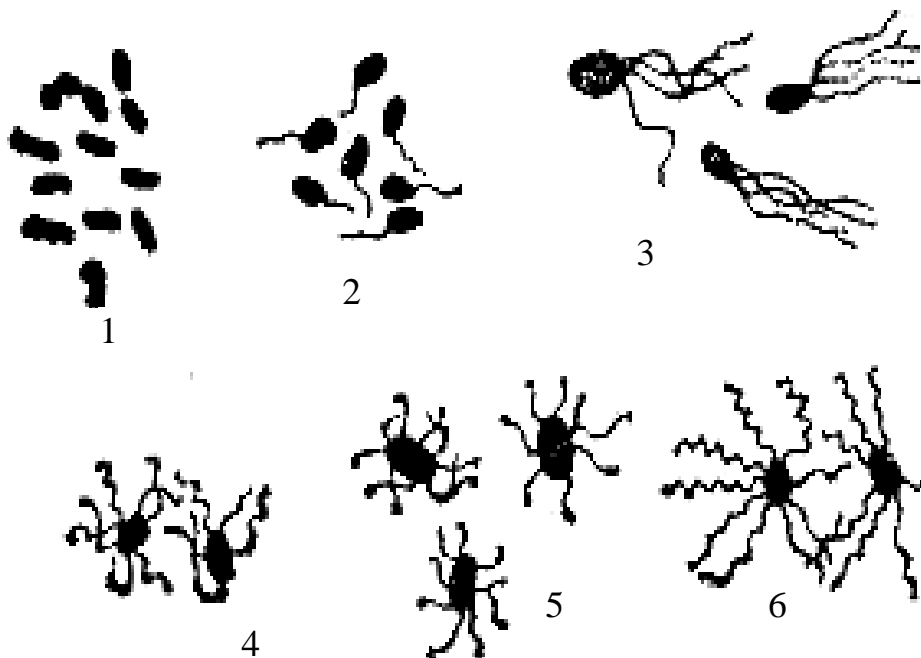
0,2 мкм

Елементарні тільця мікоплазмових організмів

Мікоплазмові захворювання рослин:

- 1 – стовбур томату (зверху – квітка здорової рослини);
- 2 – курчава дрібнолистість шовковиці.

Фітопатогенні бактерії:

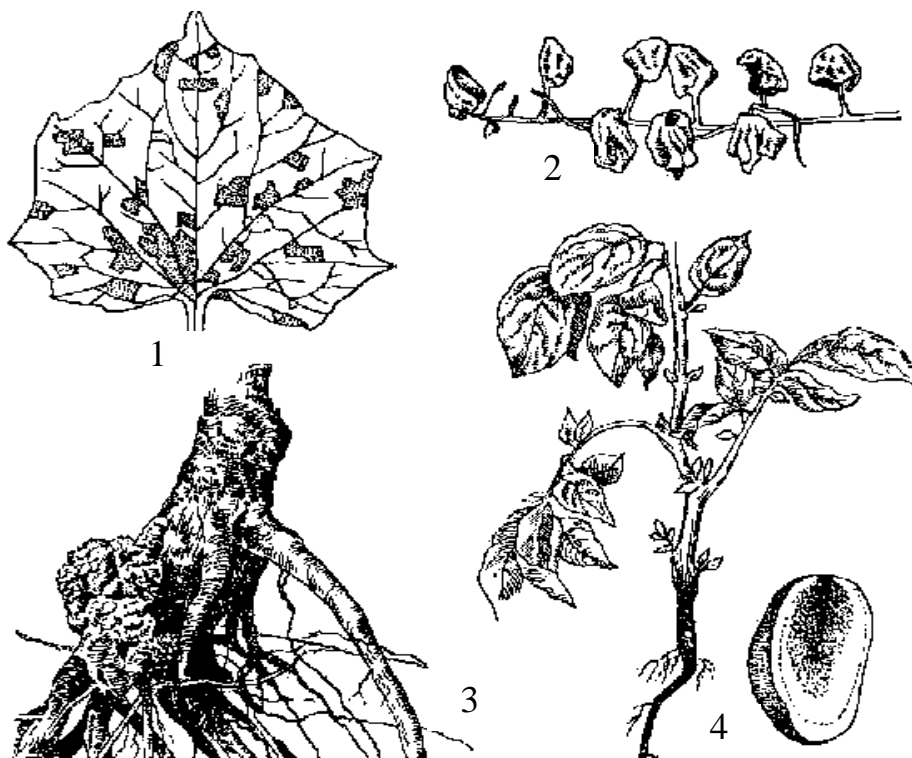
1 – без джгутиків; 2 і 3 – з полярним розміщенням джгутиків (2 – монотрихи, 3 – лофотрихи); 4, 5 і 6 – бактерії з перитрихіальним розміщенням джгутиків (перитрихи).

Найважливіша роди фітопатогенних бактерій та їх морфологічні ознаки

Рід	Розміщення та кількість джгутиків	Зафарбовування за Грамом	Характер колоній на поживному середовищі	Примітка: група за Визначником Берджі, 1974
<i>Pseudomonas</i>	Полярне (один або декілька)	Негативне	Білі флюорисцюючі	Грамнегативні аеробні палички, рухомі
<i>Xanthomonas</i>	Полярне (один)	Негативне	Жовті	Грамнегативні аеробні палички, рухомі
<i>Agrobacterium</i>	Полярне (один-чотири)	Негативне	Білуваті, блискучі	Грамнегативні аеробні палички, рухомі
<i>Erwinia</i>	Перитрихіальне	Негативне	Незабарвлені або слабо-жовті	Грамнегативні факультативні анаеробні палички, рухомі
<i>Corynebacterium</i>	Без джгутиків	Позитивне	Жовті або незабарвлені	Грампозитивні палички, нерухомі

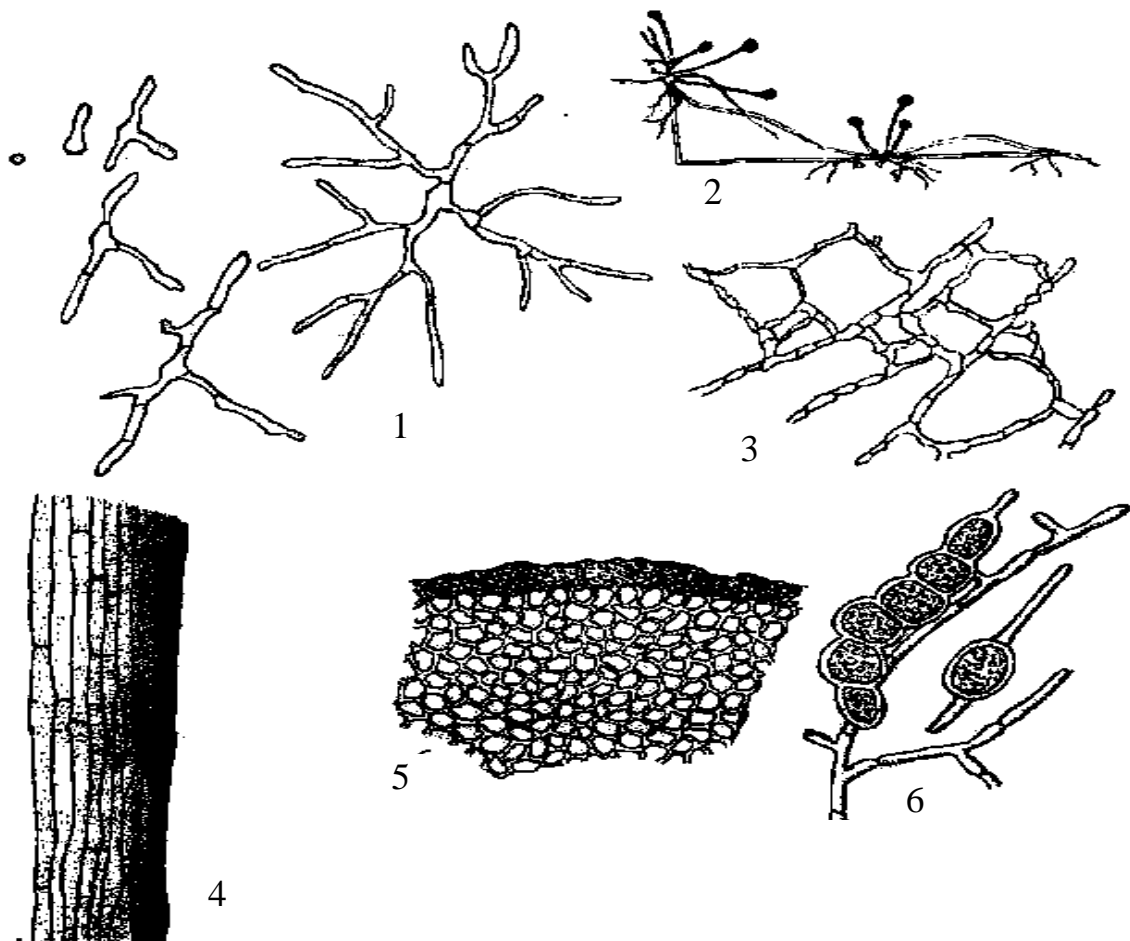
Найбільш розповсюджені види фітопатогенних бактерій і хвороби, які вони викликають

Рід	Вид	Хвороба
<i>Pseudomonas</i>	<i>P. syringae</i> <i>P. lachrymans</i> <i>P. phaseolicola</i>	Бактеріальний рак (некроз) кісточкових Бактеріоз огірка Кутовий бактеріоз квасолі
<i>Xanthomonas</i>	<i>X. campestris</i> <i>X. translucens</i> <i>X. phaseoli</i> <i>X. beticola</i> <i>X. vesicatoria</i>	Судинний бактеріоз капусти Чорний бактеріоз пшениці Бактеріоз квасолі Туберкульоз буряків Чорна бактеріальна плямистість томату
<i>Rhizobium</i>	<i>Rh. tumefaciens</i> <i>Rh. leguminosarum</i>	Кореневий рак деревних порід Утворює бульбочки на коренях бобових
<i>Agrobacterium</i>	<i>A. tumefaciens</i>	Кореневий рак плодівих дерев та інших сільськогосподарських культур
<i>Aplanobacterium</i>	<i>A. stewartii</i>	Бактеріальне в'янення кукурудзи
<i>Pectobacterium</i>	<i>A. populi</i>	Бактеріоз тополі
<i>Bacillaceae</i>	<i>B. mesentericus</i>	Побуріння плодів кабачків, гарбузів та інших культур
<i>Erwinia</i>	<i>E. amylovora</i> <i>E. carotovora</i>	Бактеріальний опік плодівих дерев (карантинне захворювання) Мокрі гнилі овочевих і картоплі
<i>Corynebacterium</i>	<i>C. sepedonicum</i> <i>C. michiganense</i>	Кільцева гниль картоплі Бактеріальний рак томату

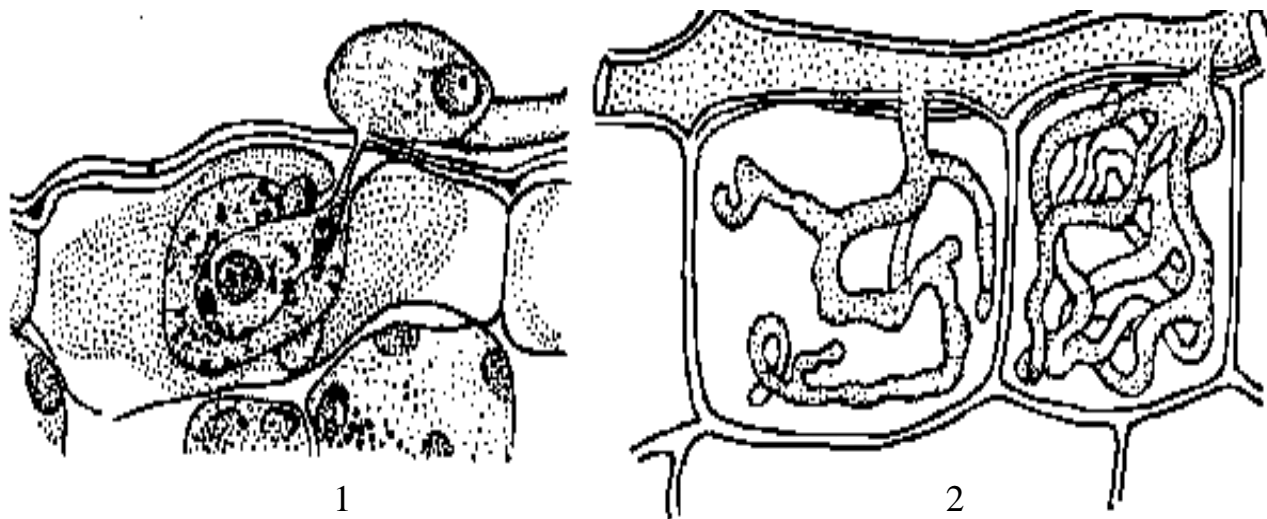
Типи ураження при бактеріальних хворобах рослин:

- 1 – кутова плямистість огірків; 2 – в'янення гарбузових;
3 – кореневий рак плодівих; 4 – чорна ніжка картоплі.

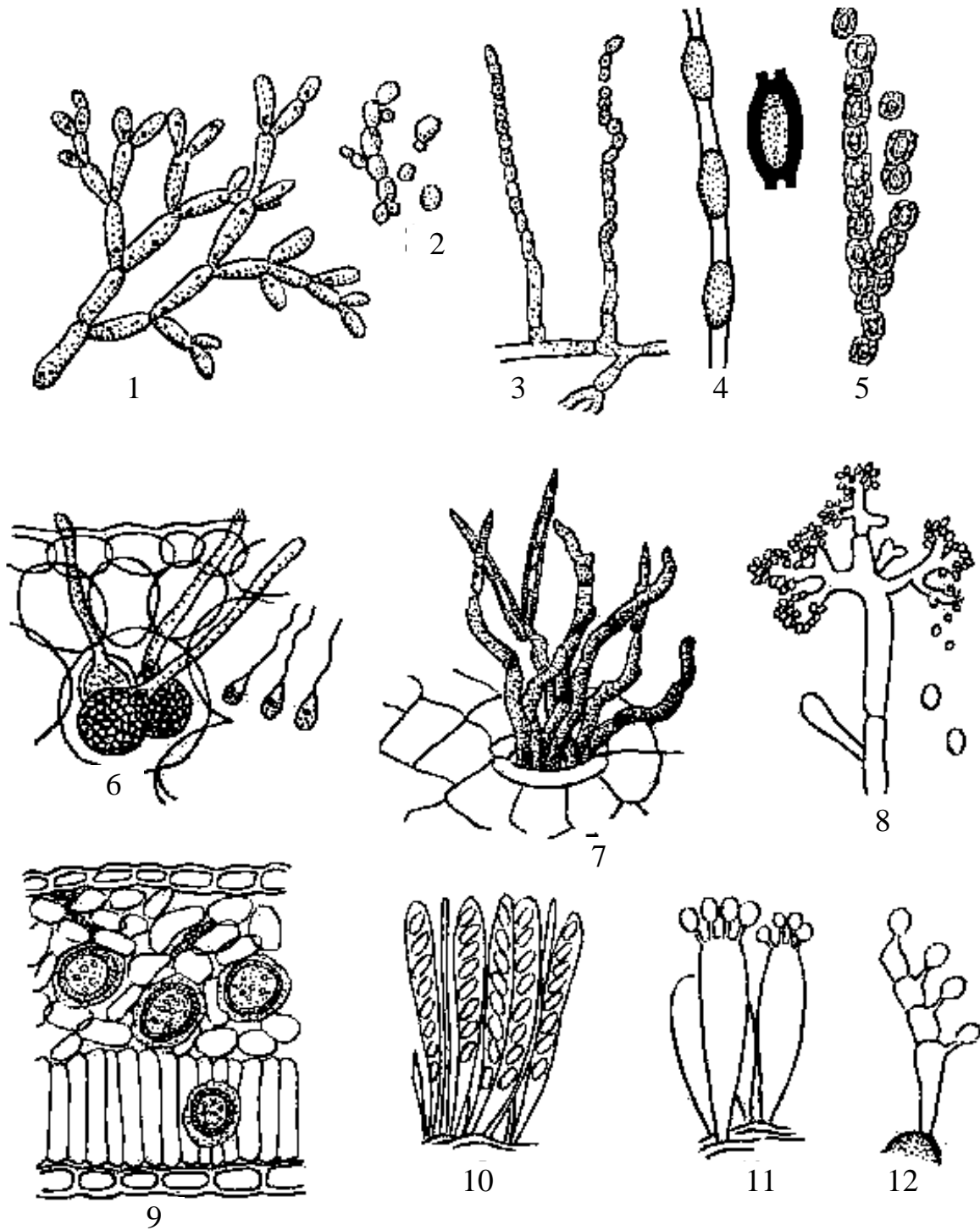
Грибниця та її видозміни:

- 1 – розвиток грибниці із спори; 2 – столони і ризоїди; 3 – анастомози;
 4 – ризоморфи; 5 – розріз склероцію;
 6 – хламідоспори.

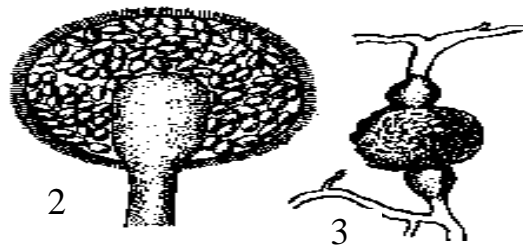
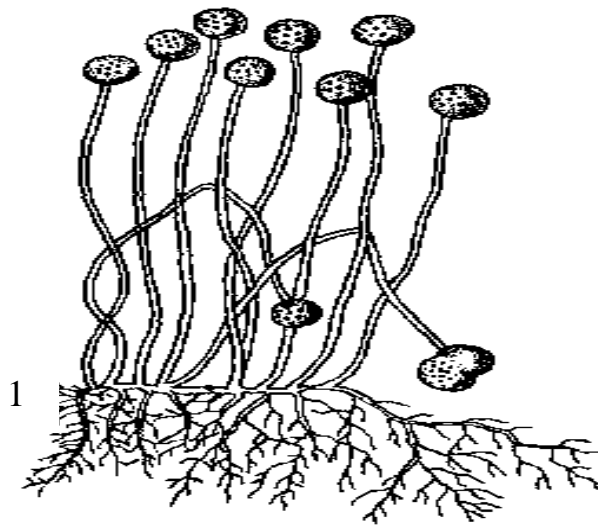
**Гаусторії борошністоросяного (1)
 і псевдоборошністоросяного (2) гриба
 в клітині рослини**

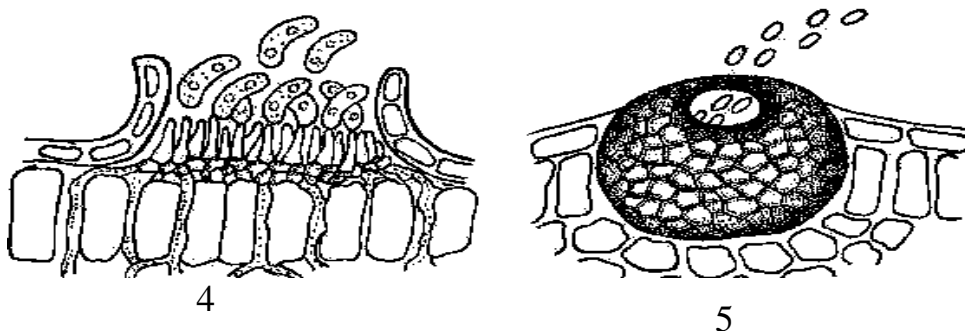
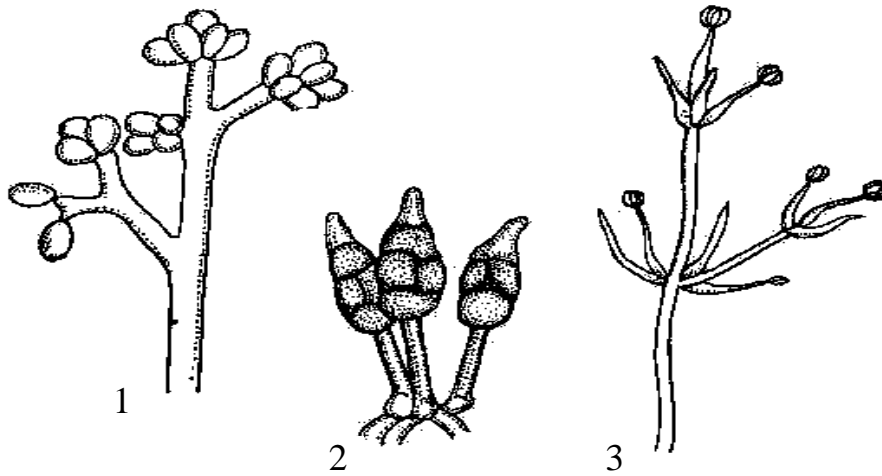
Основні форми вегетативного та репродуктивного розмноження грибів:

1,2 – брунькуючий міцелій і бластоспори; 3 – утворення оідій; 4 – утворення хламідоспори; 5 – геми (вегетативне розмноження); 6 – зооспорангії з зооспорами; 7, 8 – конідієносці з конідіями (безстатеве спороношення); 9 – ооспори; 10 – сумки з сумкоспорами; 11, 12 – базидії з базидіоспорами (статеве розмноження).

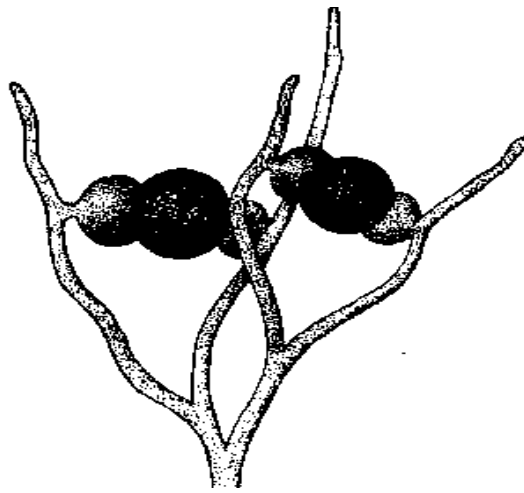
Спорангії роду *Mucor*:

1 – спорангієносці; 2 – спорангії; 3 - зигоспора.

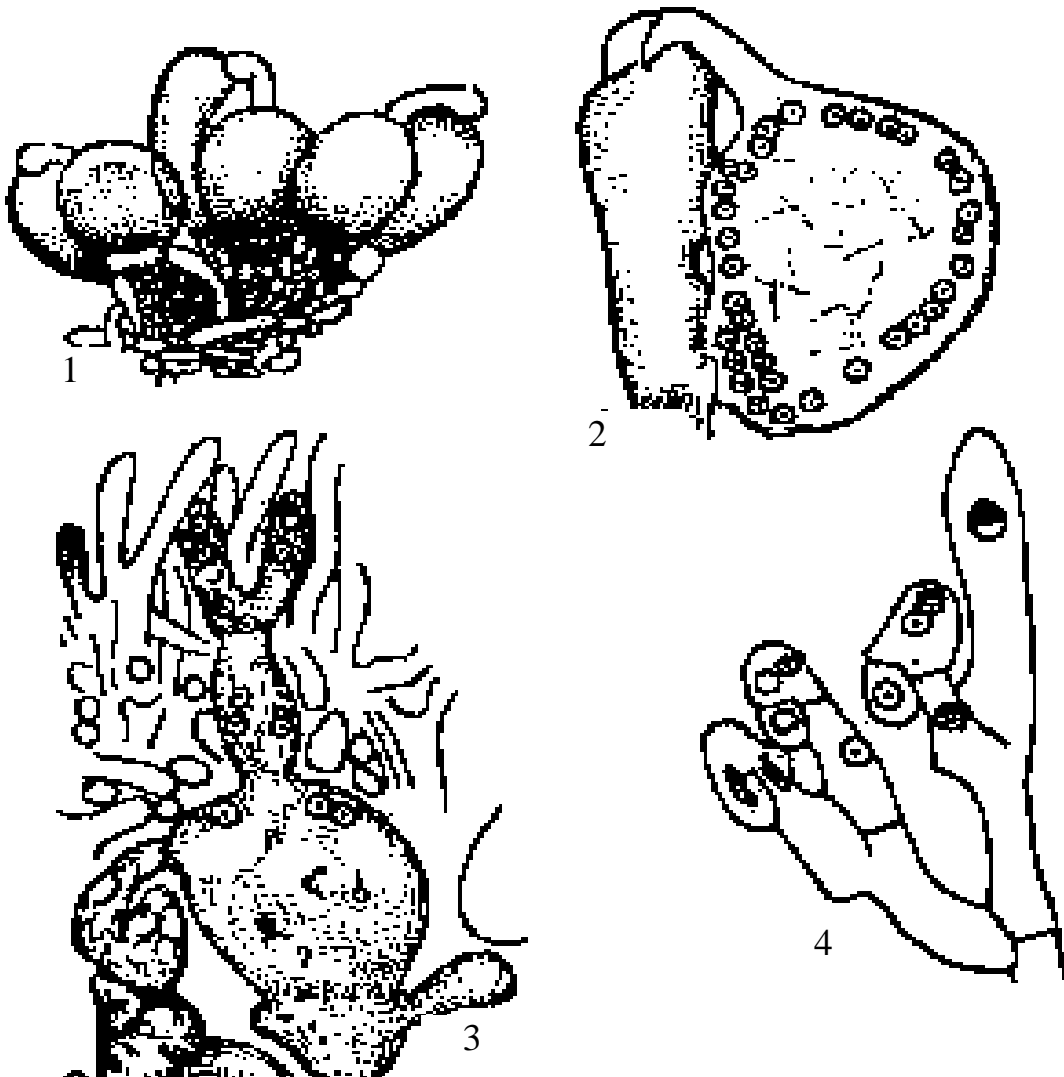

Типи конідіального спороношення:

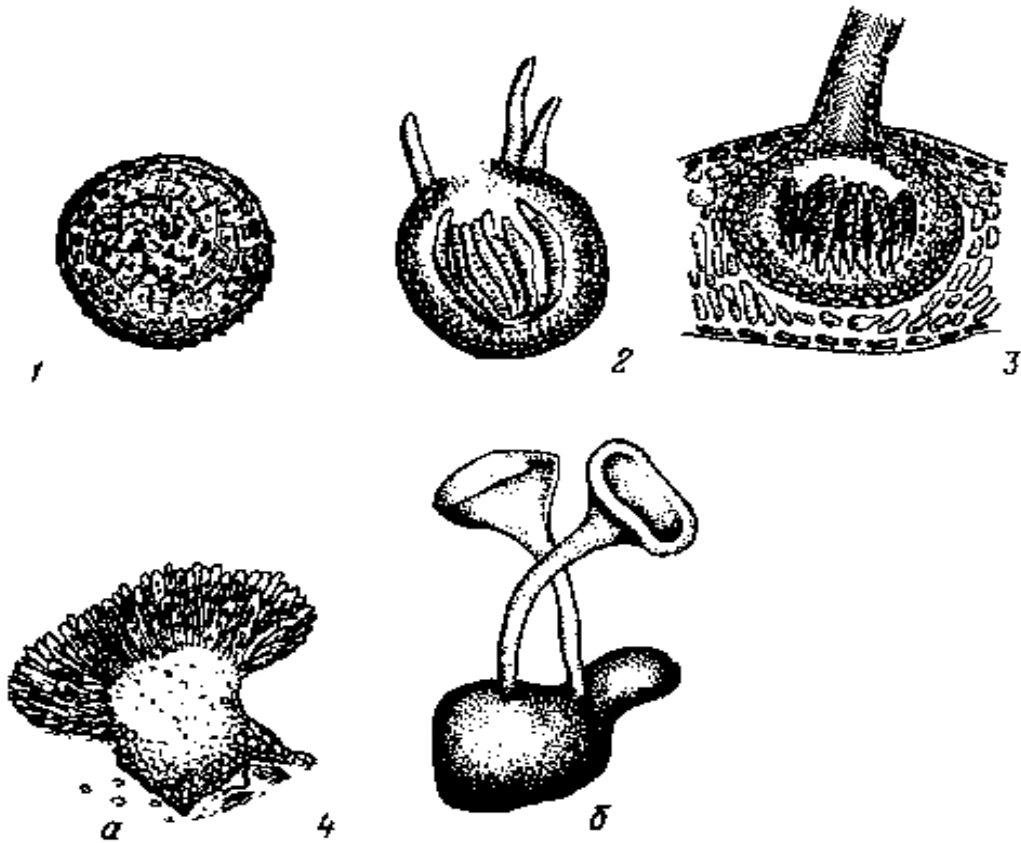
1 – *Botrytis*; 2 – *Macrosporium*; 3 – *Verticillium*; 4 – ложе;
5 – пікніда.

**Статевий процес типу зигогамії.
Формування зигоспор**

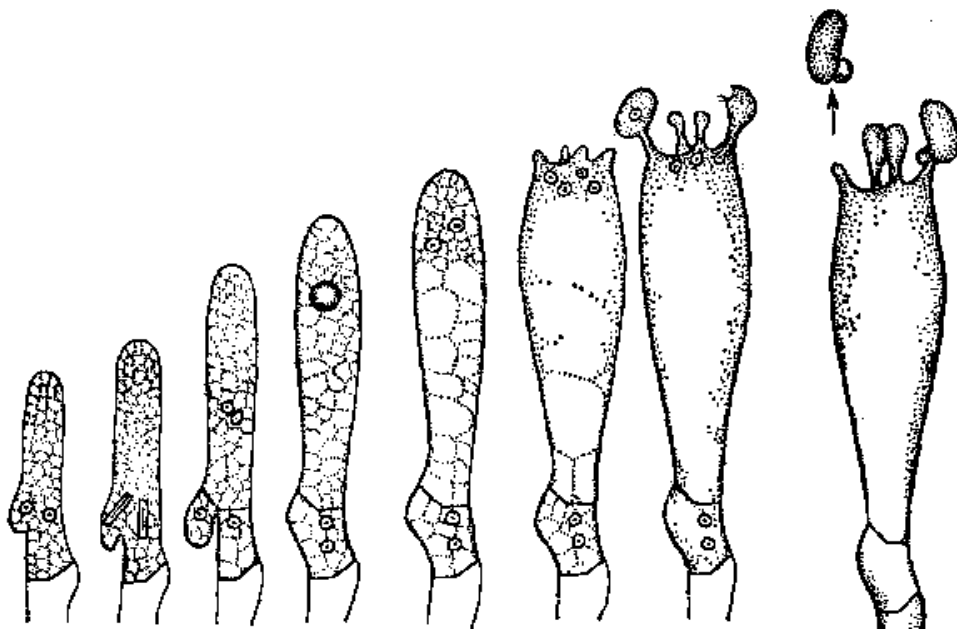

Статевий процес у сумчастого гриба:
 1 – група статевих органів; 2 – момент запліднення;
 3 – розвиток аскогенних гіф;
 4 – схема утворення гачків та асків.

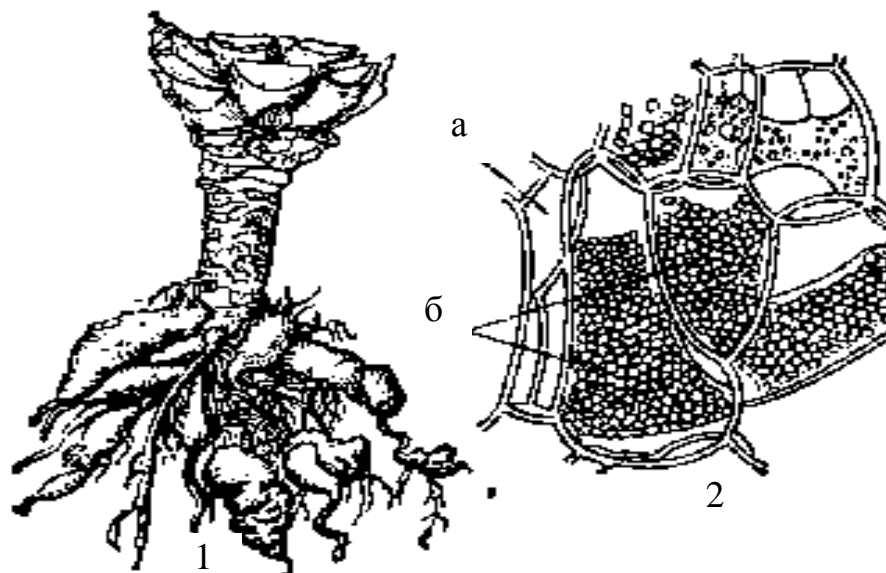

Типи плодових тіл сумчастих грибів:

1 – клейстотецій; 2 – псевдотецій; 3 – перитецій; 4 – апотецій
(а – роду *Pseudopeziza*; б - роду *Sclerotinia*).

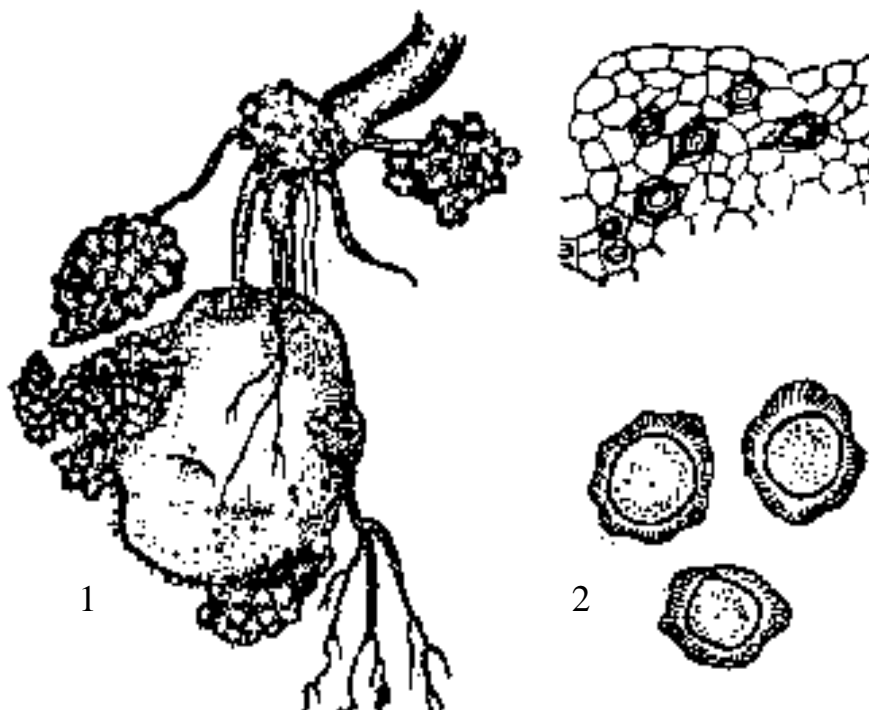

**Схема розвитку базидії і утворення базидіоспор
із двоядерної клітини**

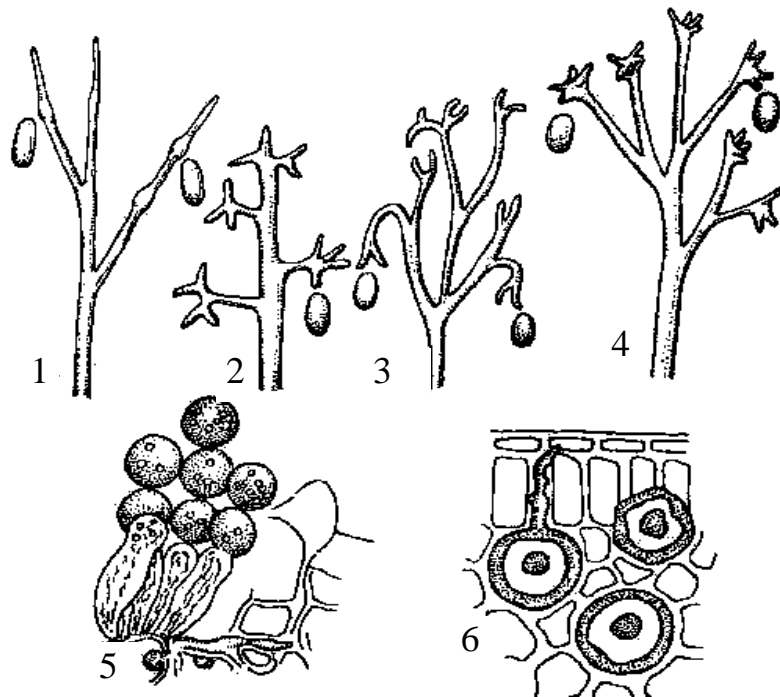
Кіла капусти:

1 – прояв хвороби на коренях капусти; 2 – сплячі спори збудника в клітинах ураженого кореня (а – здорові клітини; б – уражені, гіпертрофовані клітини, заповнені спорами збудника).

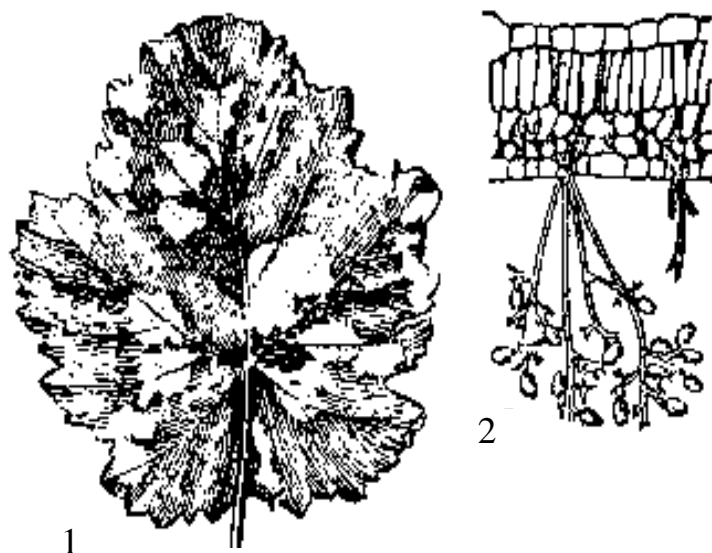

Рак картоплі:

1 – нарости на бульбі і столонах; 2 – цисти збудника хвороби при малому і великому збільшенні мікроскопу.

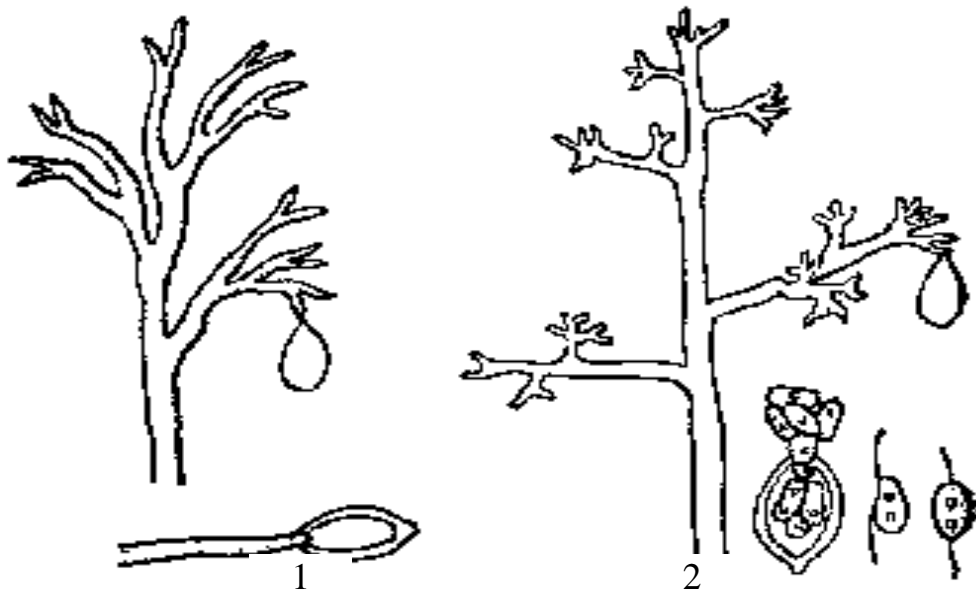

Спороношення пероноспорових грибів:
 1 – *Phytophthora*; 2 – *Plasmopara*; 3 – *Peronospora*;
 4 – *Bremia*; 5 – *Albugo*; 6 - ооспори.

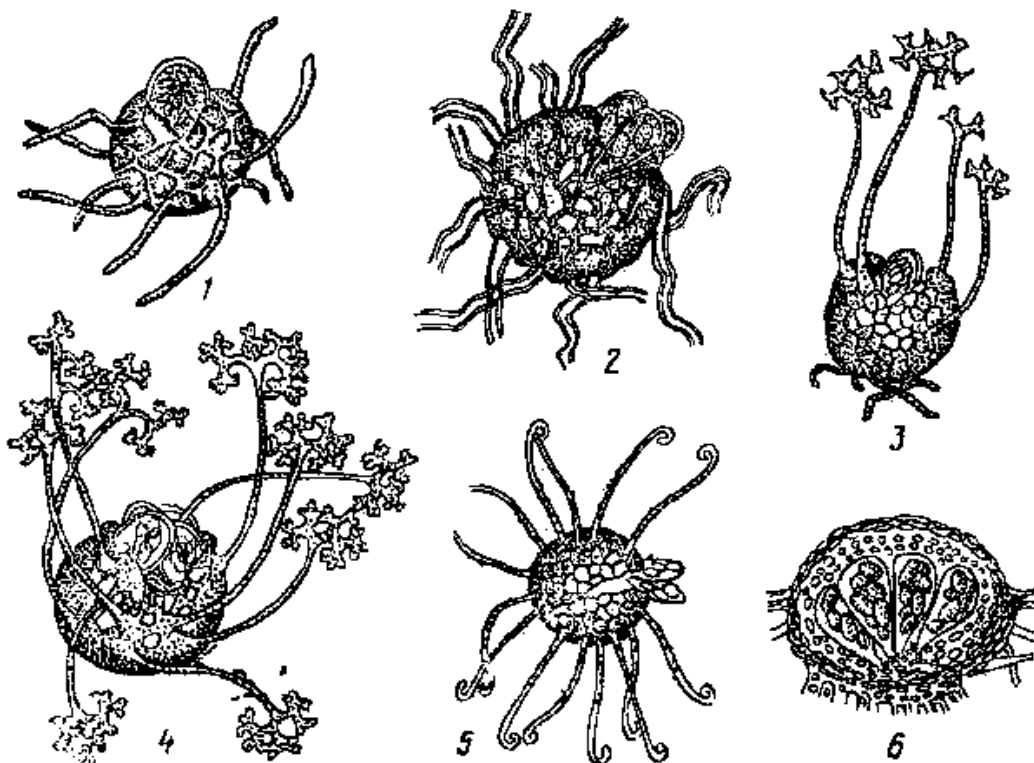
Типові симптоми несправжньої борошнистої роси:

1 – плями з нальотом спороношення гриба на нижній частині листка;
 2 - розгалужені конідієносці з конідіями, які виходять на поверхню листка через продиhi.

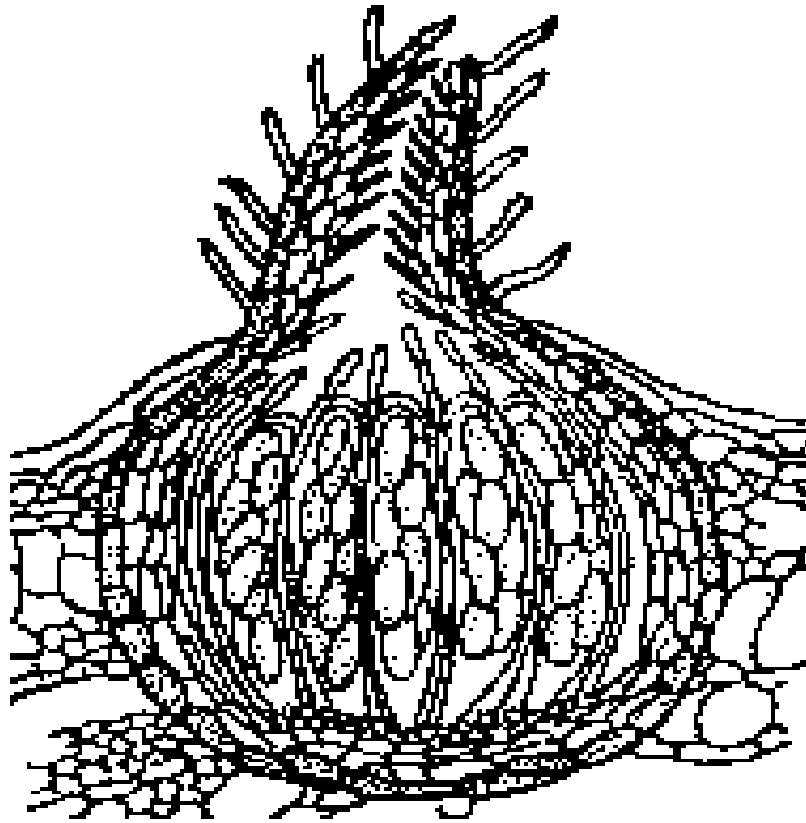
Конідіальне спороношення (конідієносці і конідії) псевдоборошнистих грибів:

1 – рід *Peronospora* (дихотомічне галуження конідієносців, проростання конідій міцеллярним проростком); 2 – рід *Plasmopara* (моноподіальне галуження конідієносців, проростання конідій зооспорами).

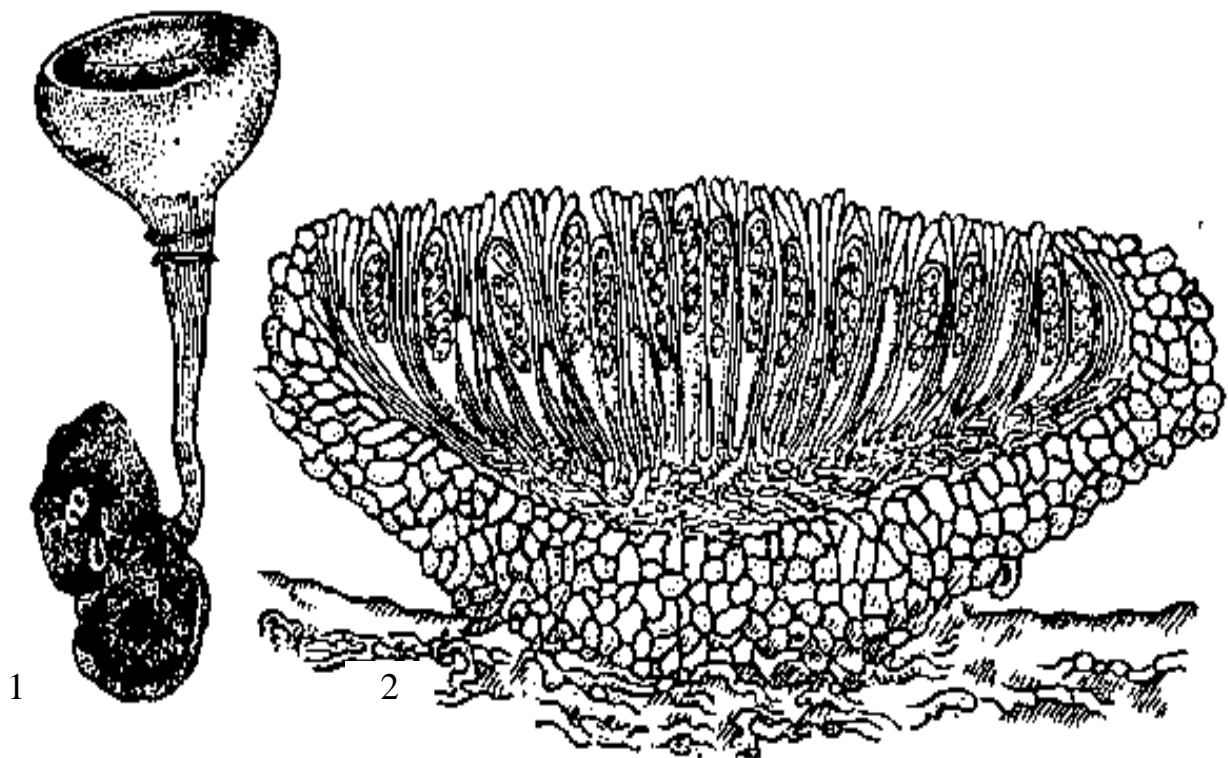

Клейстотеції борошnistоросяних грибів:

1 – рід *Sphaerotheca*; 2 – рід *Erysiphe*; 3 – рід *Podosphaera*; 4 - рід *Microsphaera*; 5 - рід *Uncinula*; 6 – схема розміщення сумок в клейстотеції борошnistоросяного гриба.

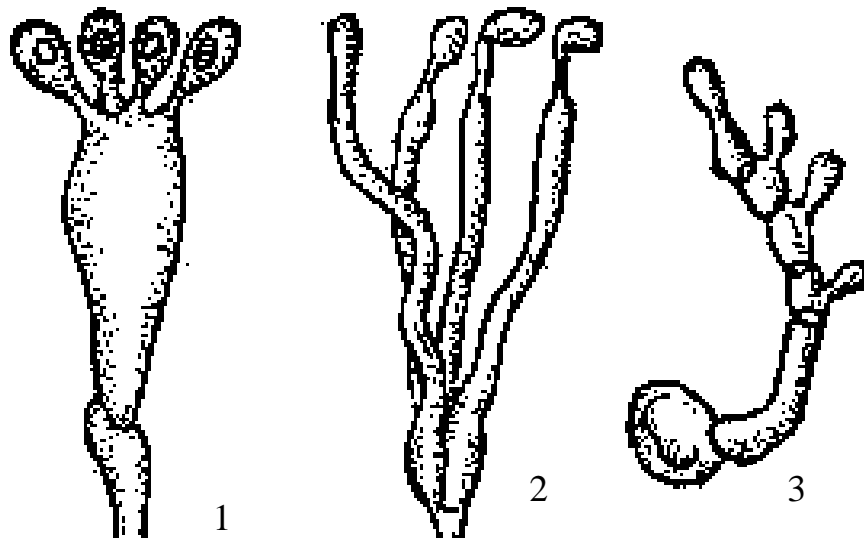

Типовий перитецій з вивідним отвором на верхівці

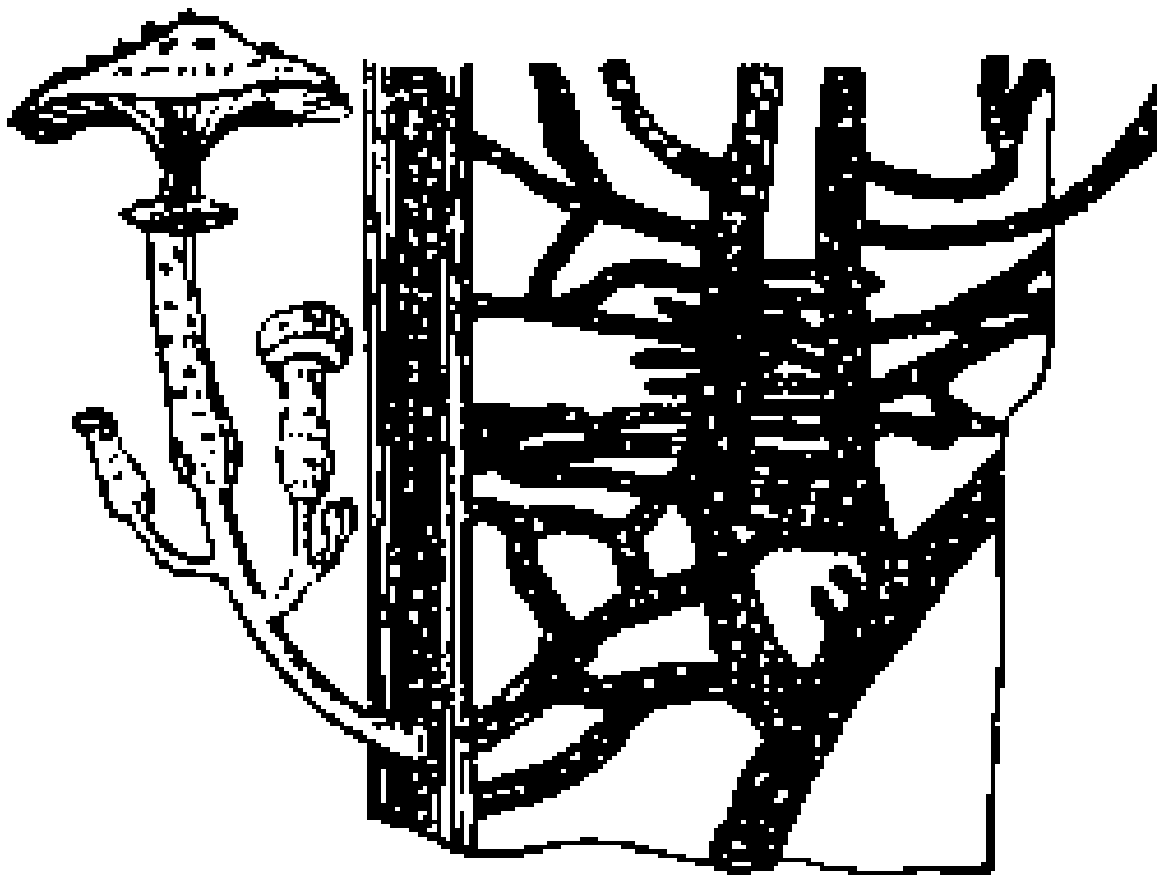
Плодове тіло-апотецій:
 1 – з ніжкою; 2 – без ніжки в розрізі.

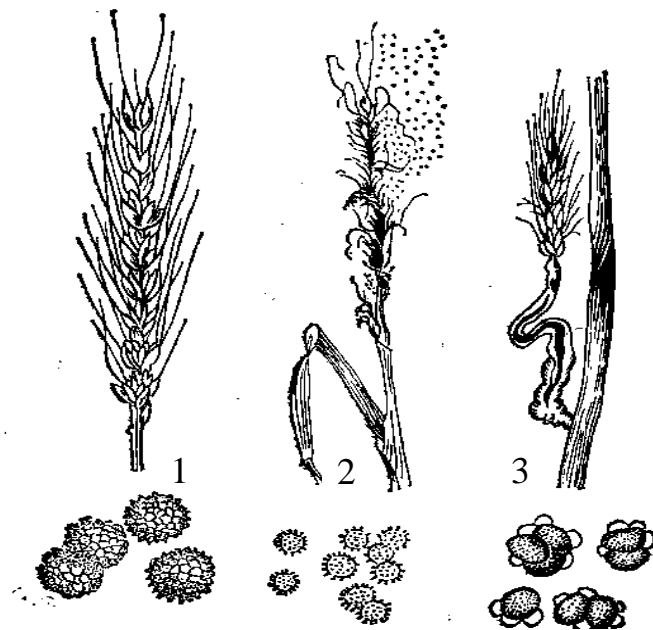

Типи базидій:

1 – холобазидія; 2 – гетеробазидія; 3 – фрагмобазидія, або склеробазидія.

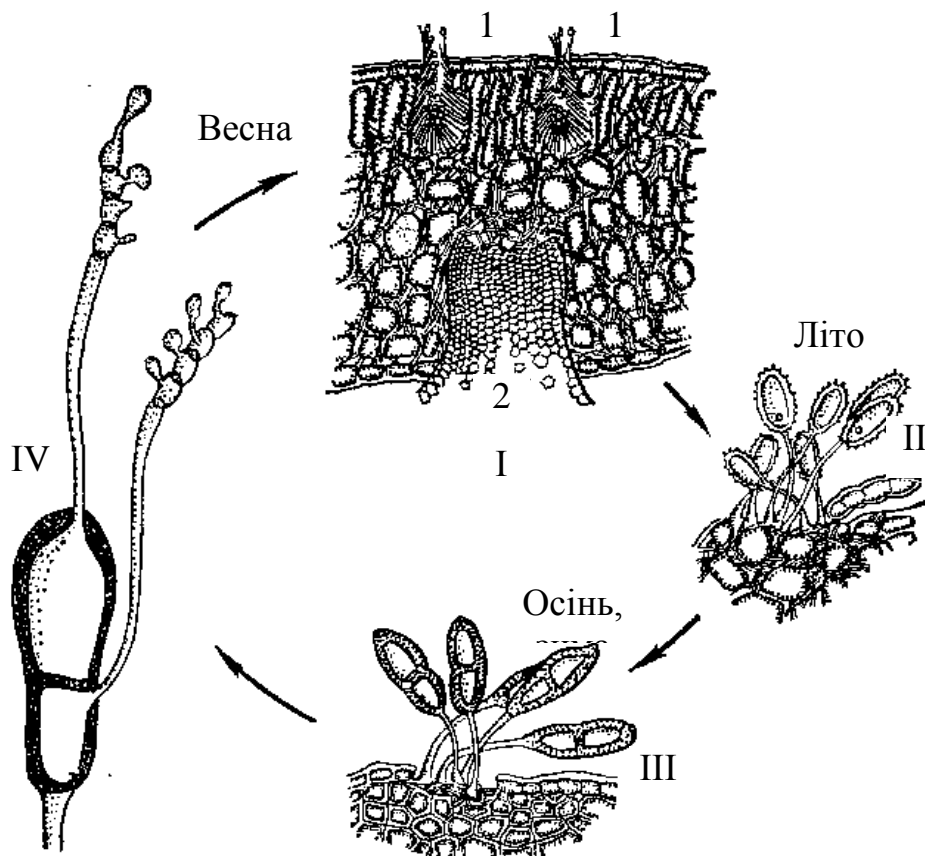

Ризоморфи і плодові тіла опенька

**Прояв деяких видів сажки на зернових культурах
і теліоспори їх збудника:**

1 – тверда сажка пшениці (*Tilletia tritici*); 2 – порошниста сажка пшениці (*Ustilago tritici*); 3 – стеблова сажка жита (*Urocystis occulta*).

Схема розвитку іржастого гриба з повним циклом:

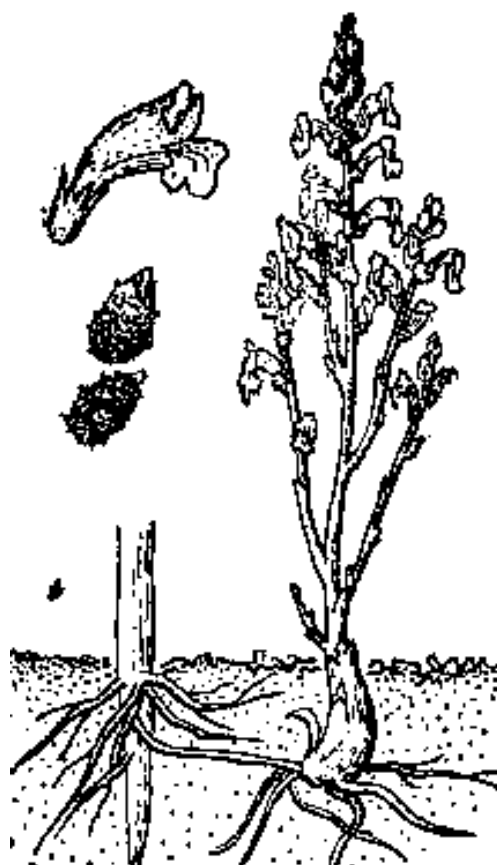
1 – ецидіальна стадія: спермогонії з спермаціями (1) і ецидії з ецидіоспорами (2); II – уредостадія (декілька повторних генерацій); III – теліостадії; IV – проростання теліоспори і утворення базидій з базидіоспорами.

Основні і проміжні господарі найбільш розповсюджених іржастих грибів

	Види іржі	Збудник	Рослина-господар	
			Основна (уредо- і теліостадія)	Проміжна (ецидіальна стадія)
Різного господарні	Стеблова, або лінійна іржа злаків	<i>Puccinia graminis</i> <i>f. tritici</i> <i>f. secalis</i> <i>f. avenae</i>	Пшениця Жито Овес	Барбарис Барбарис Барбарис
	Бура листкова іржа пшениці	<i>Puccinia triticina</i> (<i>P. recondite</i> <i>f. tritici</i>)	Пшениця	Ліщина
	Бура листкова іржа жита	<i>Puccinia dispersa</i> (<i>P. recondite f. secalis</i>)	Жито	Воловик
	Корончаста іржа вівса	<i>Puccinia coronifera</i>	Овес	Крушина проносна
	Іржа гороху	<i>Uromyces pisi</i>	Горох	Молочай
	Бокаловидна іржа ягідників	<i>Puccinia ribesii-caricis</i>	Осоки	Смородина і агрус
	Стовпчаста іржа чорної смородини	<i>Cronartium ribicola</i>	Смородина	Веймутова сосна, сибірський кедр
Одного господарні	Іржа соняшнику	<i>Puccinia helianthi</i>	Соняшник	Соняшник
	Іржа буряків	<i>Uromyces betae</i>	Буряки	Буряки
	Іржа льону	<i>Melampsora lini</i>	Льон	Льон
	Іржа цибулі	<i>Puccinia allii</i>	Цибуля	Цибуля
	Іржа малини	<i>Phragmidium rubi-idaei</i>	Малина	Малина

Повитиці льонова (*Orobanchae epilium*)

Заразиха галузиста (*Orobanchae ramosa*)

